

UNA MIRADA RETROSPECTIVA

TRANSFORMACIÓ DE BARCELONA EN MITJ SIGLE

(1830 á 1880).

(Continuació.)

HONT are está edificat lo Gran Teatre del Liceo s' aixecava l' Iglesia y convent de PP. Trinitaris Descalsos, precedida aquella de un pórtich y aquest d' un espay, clós per reixas de ferro, per l' estil del que hi ha en la iglesia de Santa Mónica.

En lo que es plassa y mercat de Sant Joseph, hi havia l' Iglesia y convent del mateix nom. La fatxada se semblava molt á la dels Trinitaris. Tenia l' estil y dibuix de la Iglesia de Sant Joseph de Gracia, que son los que dominan en las Iglesias de Carmelitas Descalsos d' Espanya. En las parets del pórtich y en moltas parts de l' interior, hi havia uns antichs respatlles de rajolas de Valencia de diferents dibuixos policromats, semblants als que 's conservan encare en la casa de Convalescencia, y als que hi havia en lo convent de PP. Mercenaris que representavan la conquista de Mallorca per don Jaume I lo Conquistador.

Lo trós de la Rambla de la part de Sant Joseph, comprés entre lo carrer de la Petxina y lo del Carme, tenia tota la amplaria que encare

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

avuy se conserva devant del Palau de la Vireyna, servint, l'espai comprés entre 'l rengle d' arbres y las casas, de Plassa Mercat, la qual s' extenia fins al Plá de la Boqueria y Rambla dels Estudis. Estava dividit en tres seccions: lo trós desde 'ls Trinitaris fins á la Iglesia de Sant Joseph, era 'l destinat á la venda de verduras y fruytas; lo de Sant Joseph á la Vireyna, á carnicerías, cassa y viram; en lo de la Vireyna á Betlhem hi havia la pescateria. Aquesta era de fusta, baixa de sostre, lo qual estava sostingut per columnas de certa elegancia. Com se trobava faltada d' aygua despedia una fontor que molestava en gran manera á la gent que passejava per la Rambla. Las carnicerías presentavan millor aspecte que en la actualitat. Eran unas casetas igoals, completament cobertas y tancadas pels costats, de senzill pero de correcte dibuix, uniformes y unidas las unas á las altres per pots mitjaneras.

Al costat de la Iglesia de Betlhem, en la Rambla dels Estudis hi havia lo Seminari Conciliar, enderrocat fá pochs anys, avans de 1880, y la Academia de Ciencias Naturals y Arts, anomenada Colegi de Cordellas, que encare existeix, si bé ab l' edifici transformat.

A la banda oposada de la Rambla no s' hi veyan en 1830 tants edificis notables. A un y altre costat de la entrada dels carrers de Santa Agna y Canuda, se conservavan encare duas de las torres que á distancia tenia la fortificació del segon recinte. En una d' aquestas duas torres hi havia d' antich una confiteria, la qual, després de desaparaguda la torre, conservá encare 'l nom de Confiteria de la Torre. Lo avuy palau del Marqués de Comillas, era 'l de la marquesa de Moya. Entre ditas torres y aquest palau hi havia 'ls jardins del palau del Baró de Rocafort.

En aquesta part de la Rambla fins l' any 1837 hi vení n las verduleras que no cabían en lo mercat de la Boqueria.

En la Rambla de Caputxins, al costat de lo que es avuy café de París, hi havia un Passadis, anomenat la porta del trágic, que conduhia al hort del convent dels Caputxins. Aquest convent comprenia tot lo terreno que es avuy Plassa Real.

A la plassa del Teatre, anomenada Plá de las Comedias, hi havia, fins no fá gayres anys, una font d' aspecte monumental d' estil entre romá y egipci ab duas estátuas de pedra, anomenada Font del Vell.

En la Rambla de Santa Mónica sobressurtia la coneguda per Casa March de Reus. Lo qu' are es Banch de Barcelona formava part del edifici de la fundició de canons que se 'n deya *El Refino*. Aquest edifici no tenia més que planta baixa y s' extenia fins á la sobredita casa

March de Reus. En aquesta part de la Rambla y en la de Caputxins, desde 'l carrer del Comte del Asalto fins al Teatre, hi havia 'ls principals cafés. Lo del Recó se trobava en lo lloch que avuy ocupa lo Café Restaurant Americá, avans Café Nou. En aquella época s'anomenava Café del Recó á causa de la reconada que en dit lloch formaven las casas. Ab la reedificació, s'avansaren las fatxadas de las casas y la porta lateral del café quedá interior y es la que avuy serveix de comunicació entre 'ls dos salons que donan á la Rambla. Al estiu se extenia sobre dita porta una vela pera evitar 'ls raigs del sol als que en aquell recó passavan la estona prenent la fresca, asseguts en uns banchs que allí hi havia. Entre aquest café y 'l Teatre se trobava altre café que després fou café de las Delicias y are Cerveceria del *Lion d'or*. S'anomenava café de Guardias per concórrehi comunment los oficials de la Guardia Real de guarnició en aquesta plassa. Se conservaren fins fa molt poch temps duas antigues taulas de márbre de color cendrós, com á recort de que al seu voltant se formava una especie de tertulia literaria, á la que hi solia assistir lo célebre Moratin.

La Rambla fins que comensá l'Ensanxe, dividia la ciutat en duas parts: Ribera y Arrabal. S'anomenava Rivera tota la part compresa desde la Rambla á la muralla de la part de St. Martí de Provensals, y Arrabal lo restant de la ciutat entre la Rambla y las murallas de la part de Montjuich y Sans. Los carrers més importants del Arrabal eran lo del Hospital y lo del Carme. Seguían després lo del Comte del Asalto, lo de St. Pau, en lo que 's conservavan encare molts horts y solars sense edificar, lo del Bonsuccés, lo de Tallers y per últim lo de Trenta Claus Pochs eran los carrers transversals, y aquestos ab no moltes casas, puig aquestas s'estavan construhint. Ab tot, las travessias den Guardia y Lancaster estaban ja edificadas. No existian, per lo tant, los carrers de Mendizábal, Fortuny, Dou, Unió, Ponent, Montserrat, Alba, Olm, Cirés, St. Ramon, etc.

En la part de Ribera, ja hem dit que 'l carrer de Fernando VII sols tenia obert lo trajecte de la Rambla al carrer d'Avinyó. No s'havian obert tampoch los carrers de Jaume I., Prímpeesa, Cristina, Llauder, Cervantes, Palau, Comtesa de Sobrediel, Duch de la Victoria, Zurbano, Alvarez, Mendez Nuñez y molts altres de menos importancia. No hi havia cap passatge, encare que si molts passadissos, que conduhian de l'un á l'altre carrer per l'interior de las casas, a travésant los patis, com lo que encare 's conserva en lo carrer de Basea que passa al carrer de la Taronjeta.

En lo que es are passatge de Madoz hi havia la Iglesia de Caput-

xins, construhida feya pochs anys quan vá venir la exclaustació de 1835. Era senzillíssima y mancada de mérit artístich. S' hi pujava desde 'l carrer de Fernando VII per una escalinata d' uns divuyt grahons. Lo convent tenia fatxada al carrer de Fernando VII, igual á las dels demás edificis de dit carrer, ab la sola diferencia de que 'ls balcons no tenian barana de ferro; la obertura tenia un ampit de mahó que en l' interior se convertia en finestra. Precedia á la escalinata de la Iglesia un petit pati.

En 1836 se transformá la Iglesia en Teatre Nou, que desaparegué més tart al ser derribat tot l' edifici pera construhirhi, en la part del carrer de Fernando VII, casas y 'l Passatge de Madoz, y en l' interior la Plassa Real. Llavors s' incluhí en lo perimetre d' aquesta lo carrer del Vidre, quals edificis eran pobríssimas casas que constavan de baixos y un pis ab vella teulada y sense balcons, com las casas de modesta apariencia en qualsevol població rural.

En lo centre de la Plassa 's construhí un pedestal de marbre y sobre aquest se colocá 'l model d' una estàtua eqüestre del rey Ferrán lo católich. A un costat y altre del monument se formá un jardí voltat d' una reixa de ferro. Quan vá venir la revolució de 1868 tot desaparegué.

En 1830 la Casa Consistorial no tenia més fatxada que l' antiga del carrer de la Ciutat, puig, tirada á terra en l' época constitucional de 1823 la Iglesia de St. Jaume, que estava junta á dit edifici, quedá aquest en ruinas en la part que mirava á la plassa de St. Jaume en qual lloch no hi havia més que una senzilla tanca lleugerament pintada que limitava per aquell punt lo perimetre de dita plassa. Després de derribada part de las pessas principals, la casa presentava un aspecte desagradable.

Pera las festas de la jura d' Isabel II se construhí ab fusta y tela una imitació de la pesada fatxada actual, que va ser objecte de severa crítica; mes ab tot y aixó, quan lo temps, lo sol y serena y 'l vent y la pluja la varen ferla malbé se construhí la fatxada actual ab pedra de Montjuich, baix la direcció del autor del projecte, l' arquitecte municipal D. Joseph Mas, conegut per *Mestre Mas*.

La fatxada de la Diputació se trobava entlletgida desde la época de Felip V, per afegiments de malt gust. Las finestras s' havian convertit en espayosos balcons surtints ab baranas de ferro.

En lo lloch ahont més tart s' obrí lo carrer de Jaume I hi havia una font gòtica per l' estil de la de Santa María del Mar. En la casa que forma cantonada al Call sortia de la fatxada un gran porxo, sota

del qual hi havia diferents pedrissos. Era 'l lloch destinat de temps immemorial á las subastas públicas que després se verificaren en la Sala de Cent.

La presó ocupava la part del antich Palau dels Reis d' Aragó, compresa desde la Capella Real de Santa Agata fins á la Plassa del Angel, unint la part de la Plassa del Rey ab la moderna de la Plassa del Angel un arch sobre la devallada de la Presó. En lo lloch ahont acaba avuy lo citat carrer de Jaume I hi havia una font gòtica, y la volta de la Baixada de la Llet. Sobre aquesta volta se veyá un gran relleu de pedra que representava en tamany natural á St. Juliá, patró de la confraria dels Juliáns, de lo que formavan part diferents gremis, entre altres los llauners, talabarders, quinquillayres etc. á qual confraria pertanyia la casa.

En la cantonada de la devallada de la Presó y Tapineria se conservava part de una torre romana de forma octogonal. La part alta pertanyia á la presó y en los baixos hi havia un magatzem de robas. En l' ángul entrant ab la volta de la baixada de la Presó hi havia una ornacina ab una estàtua de Santa Eularia y en la cantonada de devant altre de metall daurat, que representava un ángel descansant sobre d' una elegant peana gòtica de pedra. Era 'l recort de un fet històrich ocorregut quant la traslació de Santa Eularia desde Santa Maria del Mar á la Catedral.

La casa que formava cantonada ab la Bória tenia un porxo en lo qual se s' acomodava totas las festas una especie de Teatret en lo qual estava representat, per figuras corpóreas, l' asunto del Evangeli del dia. qual resúmen se llegia en dos décimas colocadas á un y altre costat del Teatret. Pertanyia alló al Hospital General de la Santa Creu y era un atractiu pera que 'l públich acudís á una taula alli disposada en la qual se despaxavan bitllets de la rifa setmanal á favor d' aquell benéfich asil, quals premis consistian en alhajas de plata. A principis de 1830 hi havia encara la costum de assentar los números que cada huprenia en una llista, en la qual al costat del número que s' triava s' escrivia 'l nom de un sant ó de un difont, parent ó conegut del qui elegia 'l número en sufragi de qual ánima s' oferia, afegint tot seguit aquestas ó semblants paraulas: *Fassi traure si convé. Paga y vol Furlano de Tal. Carrer y Número Tal. Pis Qual.* Per lo mateix sistema hi havia altres duas rifas setmanals, una á favor dels pobres de la Casa de Caritat y l' altre pera 'ls empedrats de la ciutat.

La part del interior de Barcelona que desde 1830 ha suferit major transformació es la compresa desde las Dressanas al Parch.

La Plassa de Palació ocupá fins á 1837 molt menos espay que 'l que avuy ocupa. Son perímetre estava comprés entre 'l rengle de cases de la part del carrer de la Espaseria fins al lloch ahont se troba la font Monumental (que no existia,) y 'l que va desde 'l cantó del carrer de Cambis Vells al actual punt de parada dels carruatges del Tramvia en lo Passeig de Isabel II. Devant lo pórtich de la Llotja hi havia una plataforma de tota l'amplaria de la fatxada á la que 's pujava per quatre grahons.

En lo centre de la llavors reduhida Plassa de Palacio s' hi va aixecar una estàtua de bronzo representant al rey Fernando VII que estava colocada sobre un pedestal de márbre voltat de una catifa de verda herba y tot tancat ab un reixat de ferro.

Los anys en que 'l Compte d' Espanya vá ésser de Capitá General de Catalunya, tots los diumenges hi havia revista militar ó parada de las tropas de la guarnició en la Muralla de mar y Rambla de Santa Mónica que durava fins á mitjdia; desfílant devant de dit monument. Lo primer cós que desfílava era sempre la guardia real. L' actual edifici de l' Aduana estava rodejat de pilans de pedra, units l' un ab l' altre ab cadenas de ferro, fins á la meytat del sigle actual.

Lo Palau Real s' havia desfigurat ab impropis balcons surtints arrebossats los carreus y pintat l' arrebossat de clar obscur al estil de principis del sigle actual imitant malament la construcció moderna, pero per las gárgolas de la construcció ojival que sortían de la fatxada 's veyia que no ho era. En 1856 la Reina Isabel II li feu tornar l' antich estil ojival.

Lo passeig de l' Aduana no existia; la part que d' aquest hi havia devant de la fatxada principal del edifici, era una plasseta anomenada Plassa de la Aduana, sense arbres. En dita plassa tenia sa procura lo Monastir de Montserrat ab capella pública. Al costat se trobava la pescateria. Era aquesta un gran y senzill cobert ab teulas, sostingut per pilans de mahó y pedrissos al voltant pera colocar las paneras de peix. Aquestos pedrissos dividían la pescateria en tres naus, ocupant 'ls venedors las dels costats y 'ls compradors la del mitx. No 's recomanava per sa llimpiesa, puig careixia d' aygua. Devant de la pescateria hi havia un altre edifici conegut per lo Pés del Rey. Constava únicament de planta baixa ab una font monumental en lo centre y dos grans portas á l' un y á l' altre costat, en la fatxada. Destacava en lo centre de la font una hermosa estàtua de Neptú de pedra, ab dofins, colocada sobre un pedestal y un baix relleu que representava una escena mitològica. Una de las ditas portas donava entrada á las oficinas y depòsit.

de balansas del pesador real del port, y l'altre á la cofraria ó casa gremial de bastaixos, gremi honradíssim encarregat del transport dels gèneros de l'Aduana als magatzems dels comerciants. Casi tots los bastaixos vivian á Gracia. Aquest edifici vá ser derribat y 'l terrenó venut com á bens nacionals. En son solar s'edificaren casas particulars.

Molt coneguts del públich eran uns grandiosos rentadors denominats Sagreig nou, situats al costat del Pés del Rey. Aquestos rentadors eran de tals dimensions que agafavan tot l'espai que are ocupan l'auden, sala d'espera, restaurant y oficinas de l'Estació dels Ferro-carrils de Tarragona á Barcelona y Francia. Quatre eran los rentadors, en cada un dels quals hi rajava continuament un doll de cristallina aygua de Moncada. Aquestos rentadors estavan construïts de pedra de Montjuich, ab llarchs pedrissos en la part exterior pera deixar la roba. Las donas que rentavan estavan arresseradas sota un cobert sostingut per columnas centrals en las que hi havia 'ls conductes de l'aygua, y pilastres laterals de pedra. Voltavan lo perímetre fortas reixas de ferro. Aquestos rentadors eran públichs, puig se permetia rentar en ells pagant una molt módica cantitat. En l'any 1852 ván ser expropiats per la Companyia del ferro-carril de Granollers que 'ls feu desaparèixer pera construir l'estació sens que fins á la fetxa hagi cuidat l'Ajuntament, poch ni molt, d'atèndrer el vuyt higiènich que resulta de la desaparició del Sagreig Nou.

Desde aquestos rentadors y desde 'l curt Passeig d'oms que conduhía á la porta de la Ciutadela, s'extenia 'l glassis ó esplanada fins als fossos del fort y a la muralla de la ciutat que donava al Passeig del Cementiri. La part baixa del glassis servia per estèndrer la roba de bugada que 's rentava en dit safreig, á qual efecte l'Ajuntament tenia arreglats uns assecadors ab pals y cordas. La part alta de la esplanada la tenian ocupada 'ls corders pera fer sas cordas. A un dels extrémss dels rentadors hi havia unas casetas ó barracas de barber á las qual s'afeytava molt barato, figurant com accessoris unas cadiras ab asiento y respatlles de cuyro pera asséureshi aquells que desitjavan se 'ls hi tallés lo cabell al defora de la barraca. Lo preu variava: si mentres durava la operació miravan al jardí del General, ó á la esplanada. En aquesta última situació 's pagava menos ab motiu de tenir devant en lo mateix glassis lo lloch d'execucions de las sentencias de pena de mort ab força fins á 1832 ó per fusellament y en garrot més endavant.

Lo jardí del General agafava aproximadament la mansana de casis.

compresa avuy entre 'ls actuals Passeigs de l' Aduana y de l' Industria y 'ls carrers de la Fusina y del Comers. La porta d' entrada era de marbre blanch d' ordre toscà coronat ab un medalló ab l' escut d' armes de la ciutat. Amenisavan sas plassetas diferents surtidors y safreigs ab ocas, estàtuas, bustos y gerros de marbre. D' aquell jardí hi ha dibuixats diferents detalls.

Junt á la porta del jardí comensava 'l Passeig Nou, de St. Joan ó de la Explanada que ab aquestas tres denominacions era conegut y, oblicuament l' actual Passeig de l' Industria passant per devant del cuartel de St. Agustí Vell, se dirigia cap al Nort, terminant en lo surtidor que 's conserva darrera del Palau de Bellas Arts. Tenia 'l Passeig set carrers d' arbrers, un central y sis laterals. D' aquestos los dos dels extrems estavan destinats á las cavalleries y carruatges de luxu. En lo Passeig central hi havia quatre safreigs ab sos surtidors á iguals distancias.

Pera descansar la gent se trobavan á cada pas pedrissos, alguns, en especial los corridos semicirculars que hi havia al voltant del surtidor del Tritó y del de la Nereida, tenian respalller de ferro. La estàtua d' aquest últim surtidor s' havia fet popular entre 'ls barcelonins que l' anomenavan la Serena del passeig.

En lo que are es carrer del Comers se trobavan establertas unas paradas d' objectes vells, per l' estil del *Rastro* de Madrit, y eran conegudas ab lo nom de *fira de Bellocayre*. Entre aquesta y la Plassa del Born se formá un petit mercat anomenat lo *Bornet*. Aquest nom estava gravat en los pilons que 'l limitavan. En lo *Bornet* venian sas verduras los hortalsans que no tenian lloch fixo en dita Plassa del Born. Quant desaparegué la pescateria vella se construhí en aquest lloch altre ab cuberta de ferro, columnas, reixat y pedrissos de marbre y abundancia d' aygua. Va ser derribada en 1877 al inaugurarse l' actual mercat del Born.

Fins aquesta fetxa las taulas de venda del mercat ocupavan la Plassa del mateix nom arrivant fins á Santa María del Mar y extenentse per lo Fossar de las Moreras y Plasseta de Moncada. L' aspecte no era molt agradable. Compradors y vendedors se trobavan á l' intemperie, puig encare que hi havia toldos lo sol y serena, la pluja, etc. 'ls feyan malbé á poch temps de colocats.

GAYETÁ CORNET Y MAS

(Seguirá.)

MARÍA DE MAGDALA

Quan la nit á las serras s' enfilava,
y eran á joch las aus de la Judea,
jo en lo bordell mas plomas entollava,
tórtora errant del mar de Galilea.

Un vespre 'l Mal, entorn de ma cintura
las mans asprosas tremolench unía,
y un cap de trena, follejant impura
en sa espatlla de taur jo li abscondia.

L' oreig, sobtat, va dur á ma finestra
sospirs de donas acostantse lassos,
y un bes de fura li aturi ab la destra
esmunyintme com serp d' entre sos brassos.

Devant de mon portal gent misteriosa
sentí creuhar en la foscor perduda,
y una vista 'm mirà, fixa y plorosa,
y una llengua 'm parlá, desconeguda.

— Veniu 'ls cors de nin: jo de mon pare
vos duch amor, la vera amor qu' es vida;
alsáuvos los cayguts, que 'l temps es ara;
y humilieus los alsats, qu' es cert vos crida.—

Y al pérdres aqueix ritme de tendresa
vaig quedar tremolosa de ventura;
que va ser de Jesús m' ànima presa
ans de gosar mirántme en sa hermosura.

¡Oh pler estrany d' amor! ¿Qai era aquell home
que tornava mas nits tristas y llargas,
y las bocas de mel dels fills de Roma
en mos llabis contrets fredas y amargas!

Un cop, en la disbauixa, alsant la gerra
del cipro ardent, la festa sospenia.
— Per Jesús! — vaig cridar, buydantla en terra.
— Per Jesús, mon amor! — Y en tant, fugia.

Era la nit d' ivern: trista la lluna
de Magdala per sobre s' aixecava,
y en ma febra corrent á la llacuna
fins l' ombra de mon cos m' entrebancava.

Gronxantse l' ona sa blancor desfeya
al peu rocós de Cafarnáum dormida,
y sol Jesús en una barca jeya,
damunt de brenys, pe 'l temporal partida.

Jo, recullint lo volador ropatje,
m' hi acostí arrossegant com feble oruga;
pe 'l clar dels rulls, joguina del oralje,
son rostre veyá, tremolant poruga.

Y en tant al coll tota ma sanch opresa
m' escanyava glatint! ¡Qué suau d' aroma
lo seu respir sobre ma galta encesa!...
confós alé de nin, de mare, d' home!

Sos peus estavan frets, y jo, manyaga,
volguí escalfarlos en ma falda impura;
mes un lleny, va cruixir, y ell, des la ubaga,
d' allà al fons dels cabells, mirá ab tristura.

—Oh fill de Nasaret,—vaig dirli—'t volta
la soletat y mons de melangia;
ta paraula d' encens ningú la escolta,
y jo per darte un mon lo furtaria!

Sigas tot meu; que 't vull. Jo soch ta esclava·
fugim per sempre d' altrás ulls de dona:
enllà, al desert, hont lo trepij s' acaba,
en mos brassos seurás com sobre l' ona!

Coixí 't serán mos pits; si 'l sol t' abrusa
com vel del temple 's desfarán mas trenas;
y si 'l pon de Gesir l' aygua 't refusa,
cubrinte 'ls ulls, m' esqueixaré las venas.

Qu' he nascut per amar al cor me diuhen,
y donchs t' he vist, no puch estar sadolla
ni ab tot l' amor de tots los sers que viuen!...
mes somniant un bes teu ja 'm sento folla!

Y Jesus me va dir:—Tu ets un cadavre
que á un altre va. ¿Com ha de ser que 't vulla
lo fill del home, tot amor per l' abre,
si tu dona, 't contentas d' una fulla!

Patint de mort, sobre esta vall en guerra
de mon pare jo duch cordial de vida:
¡veniume al cor, mes sense baf de terra!
¡doneumel tot, mes com á flor marcida!

Mon germá te de ser lo qui abandona
tot fruy terreny y entre la pols s' amaga;
aquells que 'l mon ab sos trofeus corona
de cert te dich que ja han rebut sa paga.

Jo no vinch á triomfar damunt del home.
que á morir he vingut com trista aucella:
mes tots los vents escamparan ma ploma,
¿y 'ls nius, demá, com los farán sens ella!

Un jorn, pera cumplir las escripturas,
lo diable 'm presentá quant ell sublima;
jo, cors li demaní, des las alturas,
¿y ell no 'n veyá pás un, porque no estima!

Qui 'l senti al pit, si ja ha caigut que s' alsi;
que llensi honors y humilitat vesteixi;
per anar sobre punxas que 's descalsi,
y 's carregui ab la creu y que 'm segueixi! —

Callá Jesús. Jo en terra m' estenia
volent morir sense mirarli 'l rostre;
més ay, son plor assobre meu sentia,
mentres deya tot baix:—Mos fills, so vostre! —

Vingué la llum del jorn, y así ma testa:
sols passant las gavinas me miravan;
al lluny los pescadors, ab cants de festa
la xarxa arréu sobre del mar tiravan!

Sola 'm vegí, sense la fas volguda
d' aquell mestre y seayor tot sacrifici;
la fosca vena de mos ulls cayguda;
cercantme 'l cor; llensantlo ab greu desfici.

Y á Magdala torní. La gent feynera
al mirarme passar deya á la porta:
— Potser que l' home de la nit darrera
la dracma no ha pagat y 's desconhorta! —

Y entri en ma llar; la llar de ma luxuria
Tot era mut, mes vaig sentir encara
sospirs trencats, y sumsejant cantúria,
y un alé xardorós seguint ma cara.

Allí estava mon jas que l' esclaria
la llantia de mas nits encara encesa;
xafat era y revolt, y en ell hi havia
d' un cós que no era 'l meu, la forma impresa.

— Jo t' am! Jo 't vull! — á mon entorn cridavan.
— Per mon cós es ton cós, font de venturas! —
Y 'ls llensols en mon llit se regiravan
fent y desfent eróticas figuras.

Mes ay, qu' en mitj d' eixos bramuls en guerra
muntá una veu tot jemegant sentida:
— Veníume al cor, mes sense baf de terra!
¡donáumel tot, mes com á flor marcida! —

Llensí sobre mon jas, esborronada,
la llantia de mas nits, y, luxuriosa
com llengua de pecat, la flamarada
va resseguir la empremta vergonyosa.

Lo foch remorejant arreu va estendres;
y al endúrseu lo rastre de mon viure,
jo al front me vaig posar d' aquellas cendras,
sospirant al fugir, tórtora lliure:

¡Senyor, Senyor! puig que tú ho vols jo m' also;
y llenso 'ls goigs, y humilitat vesteixo;
per petjar hont tu petjas me descalso,
y ab la creu en mos brassos te segueixo.

ÁNGEL GUIMERÁ.

ÍNTIMA

Las vanitats de la terra
may han pogut rés ab mí;
es per ço que no m' aterra
ni 'l viure molt ni 'l mori'.

Ré' 'm fá rés, y may me canso
pel camí de la dissort,
y avansaré com avanso
fins á l' hora de la mort.

Creyent en la Providencia
que m' ha dat pau y salut,
y en altra milló' existencia,
y en reveure als que he perdut.

A l' hora de la sortida
¡quánts desitjs! ¡qué pochs afanys!
¿Qué bonica fou ma vida
fins que vaig tindre vint anys!

Morts los sérs que idolatrava,
ara 'm trobo al mon boy sol:
lo que goig un temps me dava
ja no 'm dona sino dol.

Y avuy ma vida passada
me semb'a, vista d' aquí,
florida vall llumenada
per cent Archs de Sant Martí.

¡Hont son los goigs d' altres dias!
¡Hont lo petó maternal,
y las puras alegrías
de la meva llar payral!

¡Hont los toms ab ma estimada
pels hortets vorers al riu,
y la conversa animada
de las albadas d' Estiu!

¡Hont aquella hermosa posta
de sol, mirada al torrent,
y aquell pinar de la costa
quant comensava á fer vent!

¡Hont los cants que m' entristian
del Convent al fosquejar,
y las veus que responian
de las onas de la mar?...

Ma vida d' ara, que es trista!
orfe de goig y d' amor,
sols si aixeco al cel la vista
semb'a que 's refà mon cor.

Pobre peregrí ¡coratge
per aguantà 'l temporal,
que sempre passat l' oratge
resplandeix lo sol en l' alt!

No hi fá rés que 't moguin guerra,
que 't deixin desamparat,
que caminis per la terra
dins l' ombra y la soledat.

Animeta fatigada
d' estar tant á la presó,
ija la pendrás la volada
per tornar á la claró!

F. BARTRINA.

UNA MIRADA RETROSPECTIVA

TRANSFORMACIÓ DE BARCELONA EN MITJ SIGLE

(1830 á 1880).

(Continuació.)

LTRE dels punts del interior de la ciutat que ha suferit notable metamórfosis durant lo período històrich que estém describint, es lo terreno ahont se troba lo mercat de Santa Catarina.

En 1830 no existia lo carrer d' Alvarez ni 'l de Lacy, perquè desde la plassa de Santa Catarina, ó, millor dit, desde 'l carrer de Colominas fins al de Sant Pere mes Baix s' extenia 'l convent de Dominichs. L' iglesia estava edificada en lo solar ahont se trova 'l Parch de bombers, desde el carrer de las Freixuras fins al de Giralt Pellicer, y venia á ser continuació del carrer de la Palma y del de Sant Domingo, situat aquest darrera del ábside. La iglesia y 'ls claustres constituïan duas verdaderas joyas artísticas. L' iglesia, molt semblant á la de Santa María del Pi, encara que mes espayosa tenia un esbelt y punxagut campanar. De aquesta iglesia n' ha publicat fa poch temps una monografia lo arquitecte D. Adriá Casademunt, fill de D. Joseph, Catedràtich d' Arquitectura, en la classe pública y gratuita que sostenia en la Casa Llotja la Real Junta de Comers de Catalunya,

LA RENAIXENSA.—Any XXI.

Aquesta encargá al catedràtic Casademunt qu' aixequés los planos de tan magnífich temple avans de comensar l' enderrocament y ho va fer ab una exactitut y zel digne del més complert elogi.

Lo convent comprenia no sols l' área de lo que avuy es mercat, sino que també las casas del carrer de Lacy y las del de Alvarez desde 'l de Gombau. La biblioteca estava situada en un espayós edifici aixecat en lo solar del mercat de la part del carrer de las Freixuras, comprés desde la plassa de Santa Catarina fins á la font. Las salas eran molt espayosas. Ab tot y haberse destinat la magnífica iglesia de Santa Catarina á Parroquia de Sant Cugat y 'l Convent á Escolas Municipals, l' esperit revolucionari ho derribá tot en 1831 ab escusa de donar ocupació als trevalladors sense feyna. Dos imatges ab marbre de Carrara que 's veneravan en Santa Catarina, la Mare de Deu del Roser y Sant Antoni de Padua, van ser trasladadas á la iglesia de Santa Marta. En 1848 se construí lo mercat y s' obriren los carrers d' Álvarez y de Lacy.

Notable cambi sufri també l' terreno en que estava edificat lo convent de Sant Francesch de Fra menors observants. L' iglesia arrivava desde el carrer del Dormitori de Sant Francesch fins lo que avuy es Passeig de Colon. L' ábside estava adherit á la muralla de Mar.

L' iglesia venia en linea recta al carrer Nou de Sant Francesch, de manera que desde aquesta se veyá lo prehuat rosetó de sa fatxada. L' iglesia de Sant Francesch era d' estil gòtich senzill y l' eallejjan moltes afegiduras de mal gust. A un y altre costat y en l' ábside hi havia capellas en número de vint y tres, algunas de las quals, com la de Sant Antoni de Padua, per exemple, eran petites iglesias. Lo mes notable era la trona tota de pedra, trevallada ab originalitat y bon gust.

En 1838 aquest temple que havia respectat l' incendi de 1833 sofri igual sort que Santa Catarina y va ser enderrocát pera construhir en son lloch edificis particulars; mes la desamortisació, que tantas joyas artísticas ha destruhit pera enriqueir á particulars, no sorti ab la seva, perque 'l Duch de Medinaceli reivindicá 'ls drets que tenia sobre 'ls terrenos que ocupava l' iglesia y convent á qual esclusiu objecte ls havian cedit sos antepassats y de aquí ve 'l nom de Plassa del Duch de Medinaceli que 's va posar á la antiga plassa de Fra Menors. Llavors la prehuada trona va ser venuda y trasladada á Fransa. La Real Junta de Comers que sempre ha sigut molt amant de las Bellas Arts va fer buydar en guix los hermosos relleus que hi havia, y ho depositá en la Escola de Nobles Arts. Precedia á la Iglesia un petit pati de cap importancia artistica. Lo pis del carrer estava un xich mes elevat

que 'l del temple. La paret exterior de las capellas de la part del evangeli servia de limit a la baixada de la muralla de Mar. En aquesta paret hi havia una font d' estil gòtic, que en 1832, al igual que la de Sant Just, de la Boqueria y altres, va ser substituïda per una font d' estil modern ab figuras mitològiques. Las casas que hi ha fins al Parch d' Enginyers ocupan lo terreno del convent. Lo solar del Govern militar y dit Parch d' Enginyers era 'l del hort, y arribava a la muralla al igual que aquells. Lo convent tenia tres ordres de claustres. Los primers constituïan una veritable joia del art oïval y en sas parets se trobavan colocats los preuhats quadros de Viladomat que 's conservan en lo Museo de Pinturas de l' Academia de Bellas Arts.

Notable va ser la transformació que sofrí en 1850 un dels punts cèntrichs de la vella Barcelona, ab l' enderrocament del Palau. Era 'l Palau un edifici vastíssim ab un gran pati y espayosos jardins. Comprénia 'l terreno limitat avuy per lo carreró del costat del Casino Mercantil ó *Bolsí*, en part desaparegut, anomenat avans baixada del Ecce-homo, que donava al carrer dels Templaris, aquest, y 'ls d' Ataulf, Milans, Escudillers y Avinyó fins al *Bolsí*. Tenia 'l Palau tres portas d' entrada, però 'l públich la una, y era la principal, devant del carrer del Triumfo al costat de l' iglesia, altre al extrém del carrer dels Gegants, comunicant los dos directament ab lo gran pati, y altre en lo punt ahont lo carrer d' Avinyó s' uneix ab lo d' Escudillers. Desde aquesta porta se pujava a dit gran pati per una soau rampa un xich tortuosa limitada per las tanques dels jardins del Palau, veientse en alguns punts petites torres dels Templaris de la antiga fortificació. Al enderrocar aquest edifici en 1851 la seva propietaria, la Comtesa de Sobradí, no quedà d' ell mes que l' iglesia que 's restaurà; se tapà la porta que donava al pati, substituïnt sa portada a la que hi havia en lo carrer d' Ataulf que era senzilla, moderna, de marbre negre ab adornos daurats. Lo terreno que ocupa 'l Palau va ser subdividit en mansanas pels carrers de la Comtesa de Sobradí y del Palau y en lo espayosíssim terreno que ocupava lo palau y sos jardins, que tan higiènichs eran per Barcelona, s' hi edificaren las oasas actuals.

En la gran mansana de casas limitada per la plassa de Junqueras, lo carrer del mateix nom, la plassa d' Urquinaona, y 'l carrer de Bilbao estava edificat lo Monastir de Santa Maria de Junqueras de Religiosas Comendadoras de Santiago. L' únic notable que hi havia era l' Iglesia y 'l claustre, que al derribarlo l' Ajuntament revolucionari en 1868 sense cap més rahó que perque si, varen ser traslladats al carrer d' Aragó pera l' Iglesia parroquial de la Concepció. Dit monas-

tir estava tocant á la muralla de terra. La traslació de las pedras numeradas y la reconstrucció foren costejadas per los feligresos de la Concepció.

Per lo que havém dit abans s' haurán format nostres lectors cabal concepte de que l' aspecte interior de Barcelona era moit distint del qu' ofereix en la actualitat. Los carrers de la part antiga eran en 1830, en general, estrets y molts tenian voltas en l' un ó en los dos caps y fins n' hi havia que 'n tenian á miij carrer. D' aquestas voltas se 'n conservan encare algunas. En las demarcacions parroquials de Sta. Maria del Mar y Sant Just n' hi havia tantas, que en 1842 qualsevol hauria pogut trasladarse passant per los terrats sense necessitat de baixar may al carrer, desde l' última casa del carrer de l' Argenteria, devant de la font de Santa Maria, fins á casa Falco en los quatre cantons del Call y de la Boqueria, puig en aquella época se conservavan encare 'ls archs de la fortificació romana en los carrers de la volta del Isern, baixada de Viladecols, Regomir, baixada dels Lleons (avuy carrer d' Ataulf), Ecce-homo y baixada de Sant Miquel. Lo carrer de Fernando VII no s' havia obert encare fins á la Plassa de Sant Jaume.

Los empedrats dels carrers eran en 1830 de superficie horisontal sense aceras ni clavegueras. Pera recullir las ayguas pluvials y las brutas de las casas hi havia al miij dels carrers una especie de clavaguero cobert en tota sa extensió per llosanas á estil de las que cobreixen encara las oberturas del clavaguero de l' empedrat antich que 's conserva en lo carrer del Paradis.

Quan s' empedrá per primera vegada lo carrer de Fernando VII s' inaugurarà 'l sistema de claveguera ab volta ab oberturas á distancias y en aceras als costats. llavors al nivell de la rasant del centre qual empedrat era també horisontal. Mes endevant s' adoptaren las aceras resaltadas en los carrers més amples y poch després vá venir l' empedrat convexo. Pera aténdrer als gastos de renovació y conservació dels empedrats, l' Ajuntament tenia una rifa setmanal concedida per lo Rey, rifa que vá ser suprimida per lo Govern en 1880 deixant á la Municipalitat sense aquest important recurs.

La ciutat estava dividida en 1830 en cinch cuartels y cada cuartel en vuyt barris. Los cuartels s' anomenavan de Palacio, de Sant Pere, de la Real Audiencia, de Sant Jaume y del Arrabal. La rotulació era

de rajola de Valencia de tres classes: números de las casas, nom dels carrers, y designació del cuartel y de la isla ó mansana. En 1836 se mudá aquest sistema y 's substituí per altre ménos permanent, lo de rótols pintats en algunas cantonadas, qual color del fondo variava segons lo cuartel. Lo del cuartel primer era blau, lo del segon groch, lo del tercer rosa, lo del quart morat y lo del quint vert. Lo rótul indicava 'l cuartel, 'l barri y 'l isla. Los números dels edificis se pintavan de negre sobre fons blanch, decorats ab adornos de més ó ménos gust segons lo del respectiu pintor. En 1846 se feu una nova divisió en quatre districtes qual punt de partida foren los quatre cantons del Call. En 1856 se substituí la defectuosa numeració y rotulació pintada, per llosanas de márbre que encare subsisteixen, y la numeració partia del plá de la Boqueria, per números sanassos á la esquerra y parells á la dreta.

En 1830 hi havia á Barcelona 42 barris, 384 islas, 6867 casas particulars, 40 convents de relligiosos de un y altre sexo, 27 iglesias y capellas, 27 edificis públichs, 11 hospitals y casas de beneficencia y 7 cuartels pera la tropa de la guarnició. Lo número total de habitants, compresos los barris de Gracia, Hostafranchs y la Barceloneta era de 116.917.

La iluminació pública de Barcelona data del any 1732, havent sigut inaugurada la vigilia de Nadal. Fins al any 1842 fou exclusivament d' oli. Lo dia primer d' Octubre en que s' inauguraren los llums de gas hi havia 2280 fanals que consumían cada any 18.524 cuartans d' oli que valian 517.968 rals. Hi havia 60 encenedors cada un dels quals anava ab una caixa pera dur los gresols, una escala de má pera arribar als fanals y un fanalet pera encendre. Lo fanaler devia fer duas feynas: apagar los llums al matí y cambiar los gresols que havian servit á la nit ab altres ja arreglats pera fer llum á la nit següent, y al vespre encendre 'ls llums. La primera operació era més entretinguda que la de encendre, que era senzilla per demés. Lo depósit dels llums y del oli era en una casa propietat del Ajuntament anomenada Casa dels Gegants, per guardarshi tot lo dels gegants que surten durant la vuytada de Corpus. Aquesta casa estava edificada en lo lloch ahont avuy termina lo carrer de Cervantes cantonada al carrer dels Gegants, y de dit edifici prengué nom lo carrer. Fà poch vejerem tirar á terra los grans depósits d' oli que hi havia en los soterranis de dit edifici.

Dos eran los sistemas de fanals dels carrers; los comuns á tots, y los de tornallum ó reverbero en la plassa de Palacio y altres llocs.

Encara que fins a 1842 no s'inaugurà l'illuminació pública per gas, desde 1824 s'iluminavan ab aquest fluit las classes públicas y gratuïtas de dibuix que la Real Junta de Comers de Catalunya sostenia en lo segon pis de la Llotja las que era permés visitar lo derrer dissapte de cada mes. Las recorria numerosa concurrencia, mes per la novetat de véurer los llums que cremavan sense ble, oli, cera ni seu, que pera conéixer lo que avansavan los alumnos. Durant las festas que's celebraren en 1833 ab motiu del jurament d' Isabel II s' iluminá la fatxada principal de Llotja ab llums de gas, lo que fou un espectacle de tan sorprenent novetat, que vingueren á véurel gent de molts indrets de Catalunya y de fora d' ella.

En 1842 s' inaugurá l' il·luminació pública per gas desde la Barceloneta fins á la plassa de Santa Maria del Mar. Més tart s' extengué aquesta il·luminació fins á la Rambla, quedant il·luminats per gas los principals carrers de la part de Ribera, y continuant los demés essentho ab oli.

Vá anar extenentse per sonas l' il·luminació ab gas fins que per últim se desterrá per complert la del oli, en termes que las vías públicas en las quals era difícil la canalisació per gas se substituhiren los llums d' oli per la d' esquite ó petroli.

Hem dit anteriorment que 'n 1830 la ciutat tenia sis iglesias parroquials y ab tot las parroquias eran set, puig no la tenia propia la de Sant Jaume y servia d' iglesia parroquial la del Rey al monastir de monjas de Santa Clara. Las parroquias eran Santa Maria del Mar, essent sos límits: Sant Martí de Provensals, la Plassa de Sant Agustí Vell, lo carrer den Mónach, lo de las Molas, la Tapineria, lo carrer del Correu Vell y la Riba y platja de la mar vella, puig la Barceloneta anava compresa en la feligresia de Santa Maria, de la que era sufraganea la iglesia de Sant Miquel de Mar. La parroquia de Santa Maria del Pi tenia encare major extensió, puig arribava al poble de Sans y á més comprenia 'ls voltants de la Catedral, fins á la muralla de terra pel carrer de las Molas y seguintla, abressant tota la part del arrabal de que 'ns hem ocupat, escepte 'ls barris compresos entre 'l carrer del Comte del Asalto y 'l Port, qual territori pertenenia á Sant Just. Aquesta parroquia arribava desde 'l carrer del Correu Vell y Fusteria fins á Montjuich, inclohintli las Hortas de Sant Bertran y es-

tenentse fins á Gracia. Aquest barri agafava dos feligresias, la citada de Sant Just y San Pastor y la de Sant Pere de las Puellas, que arribava fins á Sant Martí de Provencals, confrontant ab Santa María del Mar y las hortes del Portal Nou.

Pera las altrás tres parroquias quedava poch espay. A la de Sant Cugat li corresponia tant reduhir vehinat al voltant de la iglesia, que l'última casa de Santa María del Mar tocava ab la més immediata á la rectoria de Sant Cugat.

Constituhian la parroquia de Sant Miquel unas pocas casas al voltant de la part meridional de Ca la Ciutat. Aquesta tenia comunicació interior ab dita iglesia de Sant Miquel. En 1836 la parroquia va ser trasladada a la Mercé y la iglesia antiga quedá capella municipal, fins que 'ls revolucionaris de 1868 derribaren aquell antich monument, malgrat las protestas de las Corporacions Científicas, Artísticas y Arqueológicas y demás personas ilustradas de Barcelona. La porta principal se trasladá á la Mercé, en la fatxada del carrer Ample.

La parroquia de Sant Jaume que desde 1823, en que fou derribada la iglesia adossada á Ca la Ciutat, va estar interinament establerta en Santa Clara fins l'any 1836, se trasladá á la Trinitat. Tenia una feligresia molt limitada al voltant de la Catedral y de l'Audiencia.

En 1835 tenia la Catedral 40 capitulars, que en virtut del Concordat de 1851 se va reduhir á la meytat. En aquella época l'altar major de la Catedral no estava tal com está avuy dia. Los salomons gòtics de bronzo penjavan del centre de la volta de la nau del mitj. En la porta de Sant Ivo s'observava una anomalia, la de tenir de pujar y baixar cinch grahons pera entrar á la iglesia. Los de la part exterior eran de marbre blanch y negre. En lo claustre no hi havia més reixas que las de la glorieta del surtidor de Sant Jordi.

Fins l'any 1852 lo Capítol resava Matinas á la matinada. Desde una hora avans de comensarlas se comensava á tocar la campana petita (*vedada*) y se tocava per espay de mitja hora y aixó era al mateix temps una senyal pera la classe treballadora, á la que avisava indirectament l'hora d'anar als obradors.

Tenia la Catedral lo mateix que las demás iglesias de la diócesis, lo privilegi de predicarse 'l sermó en l'ofertori de la missa major, en lloch de ferho, com ara, immediatament després del Evangeli. Aquest y altres privilegis que tenia l'Excm. Capítol y de que fa menció lo P. Villanova en son *Viaje á las Iglesias de España* 'ls deixá

en desús lo Bisbe Palau sens cap classe de protesta per part del Capítol.

Lo monument de Setmana Santa 's feya alguns anys enrera en lo Trascor al estil de las demás Catedrals, sota de la cúpula; mes ab motiu de no avenirse son gust arquitectónich ab l'estil gòtich del temple, ara no 's guarneix. Va ser projectat per Viladomat; tenia forma de templet, del que posseheix lo Capítol lo mode'o corpóreo en reduhida escala. A dit monument hi anavan unidas unas blandoneras d'estil grech-romá que s'estenían per las naus petites donant la volta al ábside. Si bé s'ha pensat moltes vegadas en substituhir dit monument per altre més ab armonia ab lo caràcter de la Basílica, fins ara no ha passat de projecte.

Fins lo Concordat de 1851 hi havia en Santa Maria del Mar una plassa d'Ardiaca, igual als de la Catedral; vestía idéntichs habits corals y tenia dret d'assistir formant part del Capítol Catedral á totes las funcions de la Santa Iglesia. En las grans solemnitats celebrava en Santa Maria del Mar ab més pompa que los canonges de la Catedral assistintlo quatre patges com en los pontificals. Constava en 1830 la comunitat de Santa Maria del Mar de cent beneficiats residents en dita iglesia y en Sant Miquel del Port, que, com hem dit, era sufraganea de la parroquia. En las grans festivitats se cobrían la capellas y columnas de Santa Maria del Mar ab domassos vermells y grochs, que trencavan totes las líneas arquitectónicas del temple. Desde que s'ha suprimit aquest adefessi no 's colocan los domassos sino un sol cop l'any, per la Setmana Santa, y encare posats dintre l'ojiva de cada capella.

GAYETÁ CORNET Y MAS

(Seguirá.)

¡POBRES EVAS!

EN UN ÁLBUM

¡Qué pobre es tot! Quatre cadiras vellas;
una Verge dessobre una tauleta
 rónega y desllustrada;
per tota llum, lo flam d' una xinxeta;
humidas las parets... y las estrellas
parpellejant pe 'ls ulls de la teulada.

Y en un recó, dessobre un jas de llana,
un nin agonitzant, y al seu devora
 una mare que plora,
rendida de dolor... de fret... de gana!

De gana... si: ni un mos de pá... una engruna
 no hi ha en tota la casa.
De fret... ni un mal mocadorot l' abriga,
y ni menys té braser, ni menos brasa.
Mes ella no ho sent pas: Deu la castiga

—¡Ignocenta com es!— y l' aclapara
sas penas ofegantlas totas una:
se li mor lo seu fill... ¡pobreta mare!

¡Y bé pateix! Com sombra vaporosa
passa davant sos ulls blanca fantasma:
es lo recort d' un' altra edat ditxosa,
que la mira somrihent, ab cruel sarcasme:
lo recort d' aquell temps, quan festejava;
quan no oblidarla may per Deu jurava
lo seu aymant... lo jorn del prometatge,
l' anell de núvia... aquell vestit de seda,
lo jorn del nuviatge...
Lo llessamí... sa mare... ¡com plorava!...
Després aquell fillet qu' ella besava,
dihentli angelet meu, rey, prenda aymada!...

Mes tart aquell viatge,
que dura tant... quins plors... quina anyoransa...
y ara... aquell fillet sense esperansa
y ella, morintse ab éll... abandonada!

Y folla de dolor, ab pler cobeja
sas ditxas d' altre temps y las esmenta
una per una y, boja, s' hi ubriaga
y sufrint s' hi rabeja,
quan son recort lo seu dolor aumenta,
com qui en deliri, ab ma crudel, golpeja
del pit nafrat, la dolorosa llaga.

Y una veu sent frescal y riallera
com lo primer a'é de Primavera,
Xiuixeja baix, baixet, vora sa orella:
«Si 'm creus, ja no serás més infelissa;
per viure en la miseria ets massa bella:
¡venentme ta virtut serás felissal»

Llavors, igual com cerva
al sentirse del plòm crudel ferida,
que boy arrossegantse sobre l' herba,

corra al xargall, per beure allà mes vida;
ferida pe 'l horror y 'l dol á l' hora,
s' abraça á son fillet, lo besa... y plora!

Y en tant, allà, molt lluny, en mitj l' orgia
de pler ennuagantse,
entre cansons y besos, reya un pare
de sa esposa y son fill tot oblidantse
mentre 's rompia 'l cor d' aquella mare
en horrible agonia
Y al cel volant, ab son fillet, moria!

Si un jorn Adam, de sa Eva á las besadas
perdé sa ditxa pura y somrihenta,
desde llavors, d' Adam quantas vegadas
ha caygut Eva á la brutal empena
llensants'hí sens recel:
Y si mes no ha caygut es que, ignocenta,
estén sas áias... y se 'n vola al Cel.

CLÁUDI PLANAS Y FONT.

ANIVERSARI

¡Per l' hermita de Sant' Ana
que m' agrada de passar!...
Fa un any, tornant de la plana,
vaig entrarhi per resar.

Sols hi havia l' orfaneta
que baixa al Mas tot sovint:
la vaig véurer tant tristeta
que ab los ulls l' ani seguint.

Prompte la trobá ma vista
al Altar de la Pietat
adorant la Imatge trista
de Jesús Crucificat;

Y mirantme, la pobreta,
—«¡Un Parenostre—'m va dir—
per la meva germaneta
que s' acaba de morir!»

F. BARTRINA.

AMOROSA

Per formar lo teu cos, Jehová un dia
juntava á son entorn
tots los ángels del cel y 'ls hi ordenava
desde son trono d' or
que de la Gloria en los jardins cerquessin
las més hermosas flors.

Ab liris blanchs formá ton front, hont ni ombra
de pecat n' hi ha may,
esbadellá en tas galdas dugas rosas
y ab la flor del coral
feu tos llavis riallers, niuhet de perlas
mellors que las del mar.

De sas alas cad' ángel una ploma
la més fina arrencá,
y trenantlas ab brancas de ridolta,
gessamins y caps-blaus,
quedá fet lo teu cos, que acariciavan
los serafins volant.

Extasiada la Nit per cabellera
te vá dar son mantell,
boy amagant á dins de tas parpellas
sos dos més bells estels:
mes ¡ay! qu' encara lo teu cor dormia
sota ton pit de neu.

Llavors Jehová, veyente tan hermosa,
de sa obra cofoy,
perque fós de ton cos l' ànima digne,
esculli 'l més hermós
dels serafins que, aletejant, l' adoran
y l' estotjà en ton cor.

M. ROCAMORA.

Novembre de 1890.

CORRANDAS

En eix mon sempre que puch
hi busco las alegrías,
que bé prou qu' arreu de llàgrimas
está sembrada la vida.

Una ilusió 'l desengany
cada jorn veurás que mata,
y aixis que ella ha mort ja neix
una nove la esperansa.

EMILI PASCUAL.

MAY MÉS

Ahir tot era goig, tot primavera
ahir tot era cántigas y olors,¹
avuy hasta son mústigas las fullas,
y dorm son són etern lo rossinyol.

Avuy ja no t' he vist, com sempre 't veyia
esperantme boy dreta en lo balcó...
he vist de ton balcó las alas closas
y tot d' una he tancat las del meu cor.

No vulgas, no, estimar'm un altra volta
sinó vols fer mes gran mon desconhort,
perque 'l cor que vilment aixi abandona
no té 'l perdó de Deu, ni 'l del meu cor.

M. ARCH Y T.

UNA MIRADA RETROSPECTIVA

TRANSFORMACIÓ DE BARCELONA EN MITJ SIGLE

(1830 á 1880).

(Continuació.)

L'IGLESIA de Santa Maria del Pi tenia un gran altar major barroch que cubria totes las parets del ábside; d' aquest retaule 's conservan dibuixos litografiats. Lo decoravan moltes estàtues y grans cuadros al oli. Lo sagrari, que tenia la forma de templet, estava situat en lo centre de dit ábside y separat del retaule, y 'l voltava 'l cor. Los respatlles de las cadias, que no deyan ab l' estil arquitectòic del temple, eran magnífichs. Part se conservan en lo notable taller de pintura dels artistes Srs. Masriera. La cripta servia de magatzem, tenint tapada la graderia sobre la cual s' havia avansat lo presbiteri y ningú hauria conegut ahont era, á no ser per unas petites finestras. En 1866 comensá la restauració del temple. Se va treure l' altar, se rehabilitá la cripta se tragueren las pinturas de clar obscur de 1802 que hi havia en las parets y voltas restablíntse las vidreras de colors que estavan aparedadas. Fins á dita época en las grans festivitats se cubrian al llarch de la iglesia las ojivas de las capellas ab richs domassos de seda de color carmesí.

En la iglesia dels Sants Just y Pastor no hi va haber rector fins que 's pesá en planta 'l Concordat de 1851, perque essent parroquia del Ardiaca de la Catedral estava encarregat de la cura d'ánimas un Vicari perpétuo. nombrat per aquella dignitat. Al igual que la major part de las iglesias, tenia tapiats la major part dels finestrals; y com en lo Pi en las festivitats se collocavan en las parets domassos carme-sins galonejats d' or. Ditas parets y voltas qu' estavan emblanquinadas y 'ls archs y pilastras pintats de color groguench, varen ser policromadas l' any 1859. En 1879 se va fer desapareixer una paret de pedra barroca que hi havia en la part exterior del portal major y s' acabá la fatxada, posantla á nivell.

En 1837 se regularisá 'l carrer de darrera de Sant Just continuantse 'l de Hércules fins al de la Ciutat y tancantse la comunicació que aquest tenia ab lo primer de dits carrers.

La parroquia de Sant Jaume, trasladada, segons hem dit, en 1836 á la iglesia de la Trinitat, en lo carrer de Fernando VII, tenia la part d' iglesia desde las tronas al altar major d' estil diferent de lo restant del temple. Dit altar major d' estil plateresch tot daurat, ab moltes imatges, rich en detalls escultòrichs, de mérit artístich superior al actual, desaparegué quan en 1866 se cambiá 'l caràcter d' aquella part de la iglesia armonisantla ab la antiga.

No considerantse en 1836 suficients set parroquias pera las necessitats espirituals del vehinat de Barcelona, s' aumentá son número fins á 16; es á dir las set antigas y la de Santa Agna, la de Sant Pau del Camp, la de Sant Agustí, la de Betlhem, la de Sant Francisco de Paula, la de Sant Joseph (en Sta. Mónica), la del Carme (en las Jerónimas), la de Sant Miquel del Port y la de Sta. Maria de Jesús de Gracia.

Avans que regis 'l concordat de 1851 la iglesia de Sta. Agna era colegiata. Hi havia dotze canonjes, quatre racioners y varis beneficiats. Fins 1873 s' hi conservaren las ruinas de la sala capitular.

En 1854 se cremá casualment la iglesia actual de Sant Francisco y desaparegué un preuhat altar plateresch tot daurat y dos tribunas á un y altre costat del creuher, platerescas també y dauradas ab richs detalls.

Avans de 1833 en que va ser incendiada per los revolucionaris, tenia la iglesia de Sant Agustí un colossal altar major, d' estil barroch qu' estava encara sense daurar, lo mateix que las ventrudas tribunas exuberants un y altrás d' adornos. Lo foc tot ho consumí. La reyna regent Donya Maria Cristina de Borbon restaurá, en lo que va ser

possible, la iglesia; s' instalá la parroquia y 's restablí 'l cult. Lo que ara es plassa de la Igualdat era fins 1834 pati tancat, en lo qual hi havia tres portas ab reixas de ferro, en la línea del carrer del Hospital. Va ser derrivada la paret á instancias del propietari que comprá l' edifici ahont fins 1835 hi va estar establerta la magnífica Biblioteca, para poder obrir portals de botigas en dit pati. En aqueixa Biblioteca 's construhí 'l teatro del Odeon y ara 's troba instalada en aquell edifici la Fonda de S. Agustí.

En 1868 ab motiu del engrandiment de la ciutat s' aumentá 'l número de parroquias, fins á dinou ab las de la Concepció, l' Angel Custodi d' Hostafranchs, Santa Madrona y 'ls Angels. La de Santa Maria de Jesús de Gracia havia deixat de pertanyer á Barcelona desde 1832. L' iglesia de la Concepció es la mateixa del Monastir de Junqueras, tirada á terra per los revolucionaris de 1868 y reconstruhida en lo lloch que ara 's troba, ab son claustre, ab diners dels feligresos.

Las ordres religiosas que hi havia á Barcelona en 1835 eran las següents: Dominichs, Franciscans (dos convents), Carmelitas Calsats y Agustins Calsats que constituhian las quatre ordres mendicants; Mercedaris, Trinitaris Calsats, Carmelitas Descalsos (dos convents), Agustins Descalsos, Caputxins, Servitas (en lo Bon Succés,) Benedictins (en S. Pau del Camp), Escolapis, Teatins (en Sant Gayetà), Agonizants, Pauls (la presó actual era son convent), PP. del Oratori de Sant Felip Neri y Clergues Regulars de Sant Sebastiá. Los Jesuitas tenian iglesia, la de Bethem, més no colegi.

Dels convents de Religiosas alguns han suferit notables alteracions. Junqueras (Comendadoras de Santiago) quedá suprimit per traslació á altre convent de las dos ó tres únicas monjas que hi havia, Benedictinas de Santa Clara; Benedictinas de Sant Pere de las Puellas; Agustinas-Magdalenas (de la Riera de Sant Joan que foren trasladadas al Eus-anxe); Franciscanas de Jerusalem (trasladadas del carrer de Jerusalem al de Sant Elías en Sant Gervasi); Franciscanas Elisabets (trasladadas del carrer de las Elisabets, devant de la casa de Misericordia, á Sarriá), Agustinas-Arrepentidas (en 1835 se trobavan en lo carrer del mateix nom y en lo que avuy es carrer de la Unió y pera obrir dit carrer varen ser trasladadas al carrer de Sant Pau y després al d' Aragón); Comendadoras de Sant Joan de Jerusalem (de la Riera de Sant Joan va ser traslatat lo convent á Sant Gervasi en lo Putxet); Benedictinas-Ensenyansa (del carrer de Fernando VII varen ser trasladadas al carrer d' Aragón); Carmelitas Calsadas (traslatat lo convent del carrer del Hospital, devant del de 'n Roig, ahont hi havia una

iglesia circular moderna, á las Corts de Sarriá); Carmelitas Descalsas-Santa Teresa; Dominicas-Beatas de Sant Domingo (de la plassa de las Beatas, ahont era molt reduhit lo convent y l' iglesia moderna, se trasladaren al encrehuament dels carrers de Roger de Flor y Mallorca); Beatas de Sant Agustí; Bernardas, de Valldonzella; Jerónimas; Mínimas; Dominicas de Montesión (de la plassa de Santa Ana ha sigut trasladada la prenhada iglesia y claustre á la Rambla de Catalunya) y Franciscanas de la Misericordia.

En 1830 se donava en las iglesias mes importancia á las funciones parroquials que á las particulars de devoció com s' observa encare en la Catedral. Las funciones de tarde se reduhían al octavari del Santissim Sagrament per las respectivas Confrarias de la Misericordia, als novenaris d' ánimas, á las funciones cuaresmals y á algunas novenas á Sants de molta devoció. Las funciones comensavan á las cuatro de la tarde porque estessin acabadas á entrada de fosch, llevat del novenari d' ánimas que 's comensava un poch mes tart. En aquella época no s' exposava tant sovint com ara lo Santissim Sagrament, com no fos en cert cassos molt especials y se demanava permis al Bisbe y als Prelats que no eran tan pródichs com ara en concedi'ho, y quan ho concedian era ab certs requisits.

Hi havia allavors funciones especials que 's celebravan á la tarde anomenadas *siestas* (véginse 'ls anuncis de funciones religiosas d' aquella época). A'gunas comensavan á las duas de la tarde. També s' acostumava á cantar oratoris á gran orquesta, al estil d' ópera. L' iglesia ahont se cantavan més era la de Sant Felip Neri de PP. del Oratori, que aixís s' anomenan.

La Real Audiencia assistia cada any á Santa Maria del Mar en Corporació á oir alguns sermons cuaresmals notabies que solian estar á càrrech dels oradors mes eminents de Espanya.

Lo dia de S. Francisco de Borja, president que va ser de l' Audiencia, costejava aquesta una festa molt espléndida en Santa Maria del Mar, ahont era portada l' imatge de plata del Sant que 's conserva en una de las salas de la mateixa Audiencia. A aquesta funció hi assistia 'l Tribunal en ple vestint toga de gran cerimonia.

En la Setmana de Passió y en la Setmana Santa se celebravan en 1835 las professons per l' ordre següent: lo diumenge de Passió la pro-

fessó dita de las Set Paraulas que sortia de l'iglesia de las Magdalenas y mes endavant de la de Sant Francisco de Paula. Durant lo curs un sacerdot feya en las principals plassas una plática sobre una de las Set Paraulas que pronuncià 'l Salvador en la Creu. Aquesta professó corria á càrrech de la congregació de l' Allició.

Lo Diumenge de Rams se feya la professó dels Dolors; sortia de l'iglesia del Bonsuccés, assistinhi 'ls passos següents: *Entrada de Nostre Senyor á Jerusalem*, á càrrech de son Monte Pio.—*Presentació de Nostre Senyor al temple*, del que estava encarregat lo gremi de serrallers.—*Fugida á Egipte*, de son Mont-Pio.—*Disputa ab los Doctors*, del gremi de corders.—*Nostre Senyor ab la creu à coll*, dels teixidors de canem.—*La Mare de Deu de la Pietat*, dels passamaners.—*Sant Sepulcre*, de la confraria dels Esteves.—*La Santa Espina*, dels mitjers de seda. A aquesta professó hi assistian la congregació dels Dolors, los PP. Servitas, y anava á càrrech de la Real Confraria dels Dolors.

La professó del Dimars Sant era la de Jesús Nazareno, molt semblant á la del Diumenge de Passió. No hi anava cap mes pas que 'l de Jesús Nazareno. S' anomenava la professó dels militars perque l' estandart principal era costum encarregarlo al capitá general de Catalunya, ananthi tots los militars de la guarnició. Los armats no vestian de guerrers romans, com en las demés profesons; lluhian lo trajo de guerrero moro, recordant que 'ls moros s' emportaren al Africa l' imatge de Jesús Nazareno. La professó estava á càrrech de la Congregació de Jesús Nazareno, y sortia de la iglesia de Trinitaris Descalsos ananthi frares d' aquesta ordre. Després de 1835 sorti de Sant Jaume, ananthi beneficiats de la parroquia.

La professó del Dijous Sant se semblava molt á la del Diumenge de Rams encare que hi figuravan més passos. Sortia de la iglesia de Santa Maria del Pi y estava á càrrech de la Real Confraria de la Puríssima Sanch de Nostre Senyor Jesucrist. Hi assistian 'ls passos següents: *La Vera creu*, á càrrech dels tintorers de panyos.—*La Cena*, al de varis devots.—*L' Oració del hort*, al dels hortelans de las hortas de Sant Antoni.—*La Presó de Nostre Senyor en lo hort*, al de un Monte Pio.—*L' assotament*, al dels francesos residents á Barcelona.—*La Coronació d' espinas*, al gremi dels sastres.—*L' Ecce Homo*, al dels flequers.—*Quant despullaren á Nostre Senyor*, á un Monte-Pio.—*Quant lo clavaren en creu*, al gremi de mestres sabaters.—*Lo Devallament de la creu*, al de serrallers, calderers y llanterners.—*La Mare de Deu de la Pietat*, al de hostalers y taberners.—*Lo Sant en-*

terro, al de fadrins flequers.—*Quant lo depositaren al sepulcre*, al de tenders-revenedors.—*La Mare de Deu del major dolor*, al de fusters.—*La Santa Espina*, al de velers, avuy dia Art Major de la Seda. Hi assistia la congregació de la Sanch y la comunitat de beneficiats de Santa Maria del Pi.

La professó del Divendres Sant anomenada de la noblesa corria á càrrech de la Real Confraria de la Soletat y sortia de la iglesia de la Mercé. Lo pendó petit estava á càrrech de joves comerciants, la *Vera Creu*, al gremi de fadrins mestres de casas. La *Coronació*, á càrrech de varis devots. *L' Ecce-Homo*, al de fadrins sabaters. *Nostre Senyor ab la creu á coll*, al gremi de sombrerers. *Lo Sant Cristo*, al de nobles casats. *Lo Devallament de la creu*, al de perruquers. *La Mare de Deu de la Pietat* al del Colegi de Corredors Reals de Cambis. *Lo Sant Sepulcre*, al de la Real Junta de Comers y dels comerciants matriculats. *La Santa Espina*, al del gremi de perxers y cinters. *La Mare de Deu de la Soletat*, baix tálam, á càrrech dels nobles solters. Hi assistia la congregació de la Bona Mort y 'ls frares Mercedaris y després de l' exclaustació los beneficiats de Sant Miquel.

Lo Diumenge de Pasqua hi havia á Santa Caterina una professó característica anomenada *dels enamorats* á la que 's donavan cita 'ls fadrins pera veurer sas enamoradas.

A Barcelona ha tingut en tot temps importancia l' instrucció pública. En 1830 hi havia escolas públicas de primera ensenyansa y de llatí en lo Colegi de PP. Escolapis, á las que hi concorrian moltissims nens. Hi havia també ensenyansa primaria en varis convents de frares y en moltes escolas particulars que s' en deyan *estudis*. La Gramática llatina, Retórica y Poética y Filosofia s' ensenyavan en lo Seminari Conciliar, conegut en aquell temps per *lo colègi del bisbe* y á més se ensenyava llatí y retórica en escolas particulars. Lo Càlcul Mercantil, Geografia, Geometria Práctica, Teneduría de Llibres, Matemáticas, Química aplicada a las Arts, Física experimental, Idiomas, Taquigrafia, Náutica, Economía Política, Maquinaria, Agricultura, Botánica, Bellas Arts en tots los rams, Arquitectura, etc., s' ensenyava en las clases públicas y gratuïtas de la Llotja á càrrech de la Real Junta de Comers de Catalunya y moltes de las mateixas assignaturas se donavan en la Real Academia de Ciencias Naturals y Arts, coneguda

per Colegi de Cordellas, en la cual en 30 d' Octubre de 1838 hi hagué lo primer certámen de Geología y Mineralogía celebrat á Espanya en lo que hi va pendrer part qui després va ser arquitecte municipal don Antoni Rovira y Trias. Las classes eran verdaderament gratuïtas, no de nom, sino de fet; ni un céntim se pagava per drets de matrícula, ni d' exámen, de manera que las classes trevalladoras se veyan allavors mes atesas que no pas ara, tocant á instrucció, puig lo desprendiment de los que las donavan arrivaba fins al extrem de que en las classes de dibuix, de taquigrafía y de maquinaria de Llotja's proporcionava de franch paper, llapis, ploma y tinta. Pera las nenas hi havia classes completament gratuïtas en los convents de l' Ensenyansa, de las Beatas de Sant Domingo y en algun altre. Colegis d' interns n' hi havia en lo Seminari Conciliar, ahont eran també admesos los que no volian seguir la carrera eclesiástica, en las Escuelas Pias, en lo colegi de Carreras y en lo de Figueras, etc., etc. Hi havia colegi intern de noyas en l' Ensenyansa. En 1833 se contava á més abdos colejis particulars de internas, anomenats de las germanas Andarío y l' d' Isabel II que tingueren gran anomenada. En quant á colejis per externas n' hi havia també alguns y s' en deyan *costuras* puig solzament lo públich coneixia per colejis aquells que hi havia internes. Un dels millors colejis de nenas externas era l' de Robles, en lo carrer del Gobernador.

En aquel a época, y durá fins á 1850, se donava molta més importancia que ara á que 'l poble s' interesés per l' instrucció per medi d' actes acadèmichs. Tots los anys en lo mes de Juliol se celebravan en lo gran saló carmesí del primer pis de Llotja exámens públichs de todas las assignaturas que s' ensenyavan en dit edifici, en quals exámens los alumnos sobresalients de cada asignatura esposavan prácticament lo principal del curs y contestavan á las preguntas que no sols los examinadors nombrats per la Junta de Comers, sino cualsevol persona del públich tenia á bé fer als examinants. Aquestos examens, que duravan cuasi un mes, varen contribuir molt á popularisar las ciencias naturals, puig en los d' asignaturas experimentals los examinats feyan los experiments necessaris.

En lo Seminari Conciliar se celebravan al final de cada curs veritables controversias de Filosofia y Teología en l' iglesia de Bethlem que eran complets actes acadèmichs als que se 'ls hi dava lo nom de *Conclusions* y s' invitava á assistirhi per medi de programas impresos sobre tafetá groch.

Fins l' any 1837 permanesqué á Cervera l' Universitat de Barce-

lona ahont l' havia desterrada Felip V, en 1713 per odi á aquesta capital, pero en dit any 1837 la Reyna gobernadora, Maria Cristina la torná al punt de sa creació. La primera inaugural se va fer en l' iglesia de S. Felip Neri, en qual convent s' havian establert provisionalment las cátedras. Poch després va ser trasladada la Universitat al convent del Carme calsat, qual iglesia 's trobava mitj enrunada. Era aquesta d' estil gòtich y també 'ls segons claustres, los del Noviciat, en los quals en 1844 s' establí l' institut de segona ensenyansa. Ab tot Barcelona tenia l' Institut, abans de que 'l govern los establís oficialment. Se creá en los convents de las Elisabets y s' anomená «Institut Barcelonés.» Lo Paraninfo de l' Universitat era modestíssim. Avuy lo solar del Carme l' ocupan las casas y carrers de Dou Fortuny y l' acera dreita del dels Angels.

A Barcelona hi ha hagut sempre facultat de Medicina en lo colegi ahont encare 's troba establert junt al Hospital de Santa Creu. També ha tingut sempre Facultat de Farmacia establerta fins 1846 en una casa particular del carrer d' Escudillers devant de la de Milans, ab lo titol de «Colegi de S. Victorià» del que dependia lo Jardí Botànich públich. Desde dit any al en que s' inaugurá l' actual Universitat ocupá la Facultat de Farmacia un edifici que 's construí de nova planta en l' hort del convent del Carme.

L' acte de conferir los graus en las diversas facultats se revestia abans, de gran solemnitat. Se reunia 'l claustre de la facultat corresponent en lo Paraninfo qual recinte s' encarregavan los graduants d' omplir, per medi d' esquelas d' invitació, de una distingida concurrencia en la que abundavan las senyoras y senyoretas, y se celebravan las ceremonias ab gran solemnitat llegint uns dels graduants un discurs sobre un tema determinat de la carrera, encarregantse altre del discurs de gracias. Avans de comensar l' acta y mentres los graduants rebian las enhorabonas, una música que per lo regular era la d' artilleria que 's considerava la millor de la guarnició situada en los claustres, tocava escullidas pessas. Are aquestas solemnitats escolásticas han desaparegut, com han desaparegut també los exámens públichs de la Llotja, y diuben que habém adelantat.

Era costum d' avans de 1880 acompanyar los ajudants dels Colegis ó estudis particulars d' ensenyansa primaria als alumnos externs á oir missa 'ls dias de missa, fossin ó no de festa, y las tardes d' aquetsos dias y dels dijous un parell d' horas en la explanada de la Ciutadella, es dir á ple d' ayre. Ab la desaparició dels glacis quedá en dessús aquesta higiénica costum. Avans de 1835 si 'l dia era plujós

enavan los nens à passejar y jugar en un claustre retirat d' algun convent, previ 'l permís del respectiu superior de la comunitat.

En lo ram de Biblioteques ha estat sempre regularment servida Barcelona.

Fins 1835 n' hi hagué de públicas en casi tots los convents de frares sent las més notables y concoregudas la de Santa Catarina, la de S Agustí y la de S Francesch. De totas aquestas Biblioteques y de las d' altres convents de Catalunya se formá en 1839 l' actual Biblioteca pública Universitaria, en lo primer pis del convent de San Joan de Jerusalem, trasladada després á l' Universitat agregántseli la Biblioteca de l' Universitat de Cervera.

Hi hagué biblioteca pública en lo segon pis del Seminari Conciliar fins a 1868 en que s' apoderá del edifici la Junta Revolucionaria. En aquesta biblioteca hi havia altre anomenada Biblioteca Catalana, per estar formada únicament d' obras d' autors catalans.

Los Barcelonins han tingut sempre afició al Teatre, de manera que las representacions d' ópera en aquesta ciutat datan del any 1709. No hi hagué fins 1836 mes que un sol Teatre y s' anomenaba *Casa Teatro*, qual nom després d' obert lo gran Teatre del Liceo se cambiá en *Teatro Principal*. Aixó no vol dir que fins dita época de 1836 no hi hagués Teatrets d' aficionats en lo carrer de Tras-Palacio, á casa Magarola, del carrer de Tallers, en la gran sala del Palau, en una casa de la plassa de la Trinitat y en altres punts en algun dels quals fins s' arribaren á cantar óperas. Qian lo Compte d' Espanya vá esser Capità General de Catalunya, doná una disposició prohibint baix severas penas que ningú s' atrevis á representar pessas dramáticas en Teatre públich com no fos cómic de professió y aprobat com á tal.

En 1836 ab motiu de la exclaustració, los milicianos utilisaren los convents que havian quedat buyts, establinthi cada batalló sa Principal y s' arreglaren teatres á la Mercé, al Carme y á Montesión. Miliciano era 'l tan conegut baix D. Agustí Rodas, que 'n lo Teatre del Car-

me comensá sa carrera artística y tants anys cantá en lo Gran Teatre del Liceo. A Montesión s' establi per primer cop lo Conservatori d' Isabel II que 'n 1847 vá ser trasladat al grandió coliseo about avuy se troba y ocupa 'l solar que va ser convent de Trinitaris Descalsos en la Rambla de Caputxins.

Quant no hi havia á Barcelona més que un Teatre públich, com queda dit, aquest ostentava una fatxada més reduhida que la que avuy té 'l Teatre Principal. Abarcava solsament los tres archs de la fatxada del carrer de Trenta Claus. L' interior estava poch més ó menos distribuit com en l' actualitat, no obstant, en lo primer pis hi havia anfiteatre que 's va treurer fá pochs anys. En lo primer, según y tercer pis no hi havia més que palcos. En la boca del escenari hi hagué per espay de molts anys un gran rellotje que va ser tret quan comensá la mala costúm de fer llarchs los intermedis y acabar tart las funciones.

Fins que s' establi l' iluminació per gas, s' usava en lo Teatre llum d' oli. Del centre de la sala d' espectáculos penjaba un salomó de grossas dimensions ab perillas ó admetllas de cristall, que 'n deyan *lo quinqué* en lo cual hi havían trenta un llums circulars; aixó es, vint en la corona ó cercle major que era 'l superior, deu en l' inferior y un sota de tots. Lo constructor d' aquest salomó va esser un tal Clementgau, cada llum tenia una mitja esfera de tela metálica pera impedir que 'n cas de que 's tranqués algún canó de vidre dels llums, los trossos cayguesen sobre 'ls espectadors. L' orquesta tenia iluminació apart per medi de quinqués de blé circular, ab pantalla de seda verda, posats sobre 'ls faristols.

Los asientos del pati eran de dos categorías; llunetas y banchs. Uns y altres eran de fusta ab respatlles. Los primers estavan separats per medi de brassos de silló y tapissats de pell marroquí y d' aquesta pell n' era també 'l cuixi de seure. Molts propietaris y abonats tenian los asientos movibles y al anarsen del teatre lo enganxaban en lo respatlle per medi d' una cadeneta y un pany de maleta, á fi y efecte de privar que ningú mes que 'lls pogués sentarse en la respectiva lluneta. Aixó era causa de que al acabarse la funció se sentís un soroll especial, las rengleras de llunetas arrivaban desde l' orquesta fins á meytat del pati ó poch menos. Lo restant estaba destinat al públich que pagaba no mes que l' entrada y tenia dret d' assentarse en los banchs, puig los asientos fixos s' introduhiren en lo Liceo de Montesión.

De la part destinada al públich sota dels palcos y anfiteatre se 'n deya *sota l' orga* y allí solia reunirse una distingida é inteligent concurrencia, puig las personas menos acomodadas anavan al últim pis

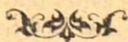
que n' deyan *galliner*. Llevat dels palcos, en tots los demés punts del teatre los homes estavan separats de las donas. Quant se va permetrer que 'n las llunetas estiguessin barrejats homes y donas l' Ajuntament donà molt sérias disposicions pera evitar abusos. Entre altres cosas se prohibia á las senyoras que portessin gorro á fi y efecte de que no molestessin als que tenian darrera. Aqueixa acertada disposició no se ha revocat pero l' Ajuntament ja no 's cuida de ferla cumplir per mes que los gorros de las senyoras incomodin als espectadors que tenen darrera. També 's fixá l' amplaria que hi havia d' haber d' una á altre renglera de llunetas.

Desde 1832 fins terminada la guerra civil dels set anys, lo Teatre va ser considerat com á centre polítich, puig á qualsevol acon Teixe- ment d' aquesta classe que hi havia se recitavan en l' escenari versos de color més ó menos pujat, que 'l partit mes avansat, per compte de donárlos hi lo veritable nom de elucubracions políticas, ne deya *poesias patrióticas* que al acabarlas eran saludadas ab Vivas á la Llibertat, obligant los del partit que havia guanyat á que l' orquesta toqués l' himne de Riego.

En los dias de gala s' iluminaban los balcones del teatre y l' autoritat militar enviaba una música de la guarnició que avans de comensar la funció, al acabarla y en los intermedis toqués varias pessas devant lo Teatre, segons lo color del Ministeri que governaba, fos moderat ó progressista, se tocaba al acabar, la Marxa Real ó l' Himne de Riego. Aixó 's conservá molts anys en lo Teatre Principal y en lo Liceo. Desde la Revolució de 1868 ha caigut en dessús.

GAYETÀ CORNET Y MAS

(Seguirá.)

TARDE D' ESTIU

I

- Beneyta sias celestial *Bellesa*
de nostres rius, planuras y serrats,
palaus ensisadors per tu, oh déesa,
en tot temps habitats.

Per los boscos s' hi sent ta veu com canta,
lo cel ab ton somris pur nos somriu,
se nodrex en ta sanch la verda planta
y ab ton alé tot viu.

A ton pas, de content l' aura tremola....
y si un colp per tas galdas rellicant
solitaria una llàgrima hi rodola,
t' alsas mes bella y gran.

Mes ton racés es eixa humil masia
arrelada al bell cayre d' un abim,
en que l' amor ab sa ignocencia hi nía,
com àliga en lo cim.

D' eix niu d' amor en mitx la portalada
una patella hi ha garolejant,
seguda ella en la pedra desgastada;
ell, dret al seu devant.

En sos ulls s' hi reflecta la tendresa
del amor, que abellex més à tots dos:
ella ha après d' ell, l' istil de seriesa;
y ell d' ella, 'l tò amorós.

Lo cercan boscos purs y delectosos,
en que jamay ha ressonat un bés;
los que 's donaren los novells esposos
varen ser los primès.

II

—«Esposa de mon cor,»—diu ell girantse
los ulls, acostumats á mirà 'l sol,
cap á la plana, que son fruit donantse
dona vida y consol.

—«Mon cor, esposa meva, avuy desmaya;
los camps, abans florits com un verger
tendre, vert y frondós, are, atalaya:
son sechs com un llenyer.

Mira la font que en nostre prometatge
tot ella n' era pur crostó de glas;
vena sens sanch, la ovella en son viatge
la mira y allarga 'l pas,

Que no hi trina l' aucell, ni la fló' exhala
son parfum rabejantse en la frescor.
Sols sentirás lo cant de la cigala,
y 'l volar del voltor.

Los torrents y rieras no rodolan
serra avall, que al en sech s' han estroncat,
y molins incansables tampoch molen,
pro qué? si falta 'l blat!

Com detingut lo sol en mitj sa via
sens veure un núvol hont sos raigs parar,
as edegat á terra los envia
l' ultim glop per xuclar;

Y encesos, á lo cel li mohuen guerra
l' ayre y la terra rebotentle 'l foch,
y núvols s' afiguran ran de terra,
mes... ¡de pols! aygua, en lloch.

Com que 'ls manca la pluja benehida,
los camps, mústichs de zet, han desfullat,
y hasta 'l roure que té cents anys de vida
es d' ossos un manat.

Y ja no hi calen per tornar la sava
á las brancas que 's torsan de tristor,
ni tas llágrimas totas, rius de lava,
ni del mèu front la suor.

Com si un corch s' arrastrés dessota terra
acribellant, per respirá', 'l conréu,
axis ma'a, devora, romp y esguerra
l' axut arréu, arréu.

No fos just estimarte ¡oh ma estimada!
creuria que per' xo so castigat;
que no sè que ab la ma sempre á la arada,
Dèu mèu, hage pesat!»—

III

La esposa diu, boy amagant la cara
y abessantse ben fort á son genolls,
que ab sas llàgrimas puras los hi amara,
regaladas á dolls:

— «Oh fill, que encare viu en mas entranyas!
Si l'hi pogués per sempre retenir
ens de veurel' ab eixes cruels montanyas
lloytar fins á morir!» —

Mès prompte s' alsa y diu, com l'esperansa
signant al cel ab fervorosa fe:
— «Mira aquell núvol blanquinós que avansa,
es de consol pot sé'.

Miral' voltar com blanca papallona
pe'l blau del cel com en florit jardí;
la blanca blancor noticia certa ens dona
dels goigs que han de veni'.» —

IV

Lo núvol creix; detrás de la montanya
altre á son clam hi vola desseguit,
y avansen com exèrcit en campanya,
dubent en si la nit.

Llavors se pon lo sol ben á deshora;
lo vent empeny las aus, xisclant de pe';
la veu de la campana atterradora
no acalla la del tro;

Remor confosa 's sent; sorda y feresta,
com de llunyá combat lo somort clam,
fator alsa la terra de tempesta,
y s' enrogeix pe 'l llamp.

Y ferida d' eix dart la nuvolada,
se desfá en catarata en un moment,
de seca y estrepitosa pedregada,
bosch y sembrats batent...

Com un barco retut, sens pals ni guía,
al repetit espetegar dels trons
sembla aquell cap de serra, ab sa masia,
que está á punt d' aná' á fons.

V

Ans de pondres' lo sol, tot ho il·lumina
ab sa corona al front de vius diamants,
y 'ls arbres, implorant gracia divina,
alsan las secas mans.

Llavors l' espós á sa gentil parella
dona á 'ls ulls ardent bès... Y ab son delit
ella 's posa á sarcir la roba vella,
y ell pren l' aixada... ¡y pit!

JOAQUIM CARRERAS

Amer, Agost de 1890.

